

DICTIONNAIRE DES FRANCOPHONES

Een venster op de Franstalige wereld

In het taalonderwijs kunnen leerlingen gebruikmaken van woordenboeken om hun woordenschat uit te breiden. Het *Dictionnaire des francophones* voegt hier voor het Frans een extra dimensie aan toe: het maakt gebruikers ook bewust van de geografische varianten in het Franse lexicon over de hele wereld.

MARIE STEFFENS

'Le français appartient à tous ceux qui le parlent, s'en soucient, le font vivre' ('Het Frans behoort toe aan iedereen die het spreekt, erom geeft en het tot leven brengt'). Met deze woorden eindigde Bernard Cerquiglini, voorzitter van de Wetenschappelijke Raad van het *Dictionnaire des francophones* (DDF), zijn speech toen het woordenboek enkele jaren geleden werd gelanceerd. Het DDF (<www.dictionnairedesfrancophones.org>) is een gratis online woordenboek en is een uitnodiging aan alle francofonen en francofielen om zich de Franse taal in al haar diversiteit eigen te maken. Het is het resultaat van een samenwerkingsproject onder leiding van het Franse

ministerie van Cultuur, waarbij een francofone wetenschappelijke adviesraad betrokken was, en dat door verschillende internationale, Franstalige organisaties werd gesteund.

Diversiteit

Van het Frans bestaan, net zoals van iedere andere taal, uiteenlopende varianten. De manier waarop Frans wordt gesproken in Marseille, Rijsel, Luik, Lausanne, Québec of Abidjan verschilt. Een mobiele telefoon noem je bijvoorbeeld een *portable* in Frankrijk, maar een *cellulaire* in Québec, een *natel* in Zwitserland of een *GSM* in België. Ook worden dezelfde woorden soms met verschillende betekenissen gebruikt. *Char* betekent bijvoorbeeld 'tank'

Foto: Tom van Limpt

in Frankrijk, 'auto' in Québec, maar dan weer 'trein' in Louisiana. Om tegemoet te komen aan lokale omstandigheden, bevatten de Franse variëteiten ook woorden die specifiek zijn voor bepaalde regio's, zoals *athénée* 'middelbare school' in België, *cabane à sucre* 'ahornspecialiteitenwinkeltje' in Québec, *France au revoir* 'tweedehands goederen' in West-Afrika.

Tot 2021 bestond er geen woordenboek van het Frans dat deze diversiteit op mondiaal niveau weerspiegelde. Het DDF vult deze leemte op. Het DDF is namelijk het eerste woordenboek van het Frans dat alle varianten van de taal behandelt die in de wereld te vinden zijn. De geografische spreiding van het gebruik staat centraal, en dus worden gegevens weergegeven op basis van geo-

grafische locatie. Als je een woord opzoekt, verschijnen de resultaten in de vorm van hokjes, één per betekenis van het woord. In elk vakje staat een aanduiding van de regio waar het woord met die betekenis wordt gebruikt, op een gekleurde achtergrond die verwijst naar het continent waar de regio zich bevindt.

Een hybride woordenboek

Het DDF is geen klassiek woordenboek maar een databank die verschillende woordenboeken samenbrengt. Denk daarbij aan het *Dictionnaire des Belgicisms* of het *Grand Dictionnaire terminologique québécois* en de *Inventaire des particularités lexicales en Afrique noire* maar ook het *Wiktionnaire*, dat regelmatig geüpload wordt naar de data-

Een mobiele telefoon noem je een *portable* in Frankrijk, maar een *cellulaire* in Québec, een *natel* in Zwitserland of een *GSM* in België

bank. Bij elk woord wordt duidelijk aangegeven uit welke bron de informatie afkomstig is.

Het project is nog steeds een *work in progress*. Het woordenboek heeft een collectief karakter en informatie kan dus in de loop van de tijd evolueren, en de labels met bijvoorbeeld geografische gegevens die aan de gegevens hangen, kunnen onvolkomenheden bevatten. Het gebruik van het woordenboek in de klas kan daarmee tevens een gelegenheid zijn om de leerlingen bewust te maken van de aard van woordenboeken, die het product zijn van mensen die keuzes moeten maken met specifieke doelstellingen en een doelpubliek voor ogen.

Het meest vernieuwende aspect van het DDF is de mogelijkheid voor elke gebruiker om rechtstreeks bij te dragen aan de beschrijving van het Frans door woorden, definities en voorbeelden toe te voegen, of door bestaande inhoud te valideren (via een 'like'-knop). In tegenstelling tot het *Wiktionnaire* kunnen gebruikers alleen informatie toevoegen aan de bestaande inhoud. Het is dus niet mogelijk iets te wijzigen of te verwijderen. Net zoals de inhoud van het woordenboek voortdurend

evolueert, wordt ook de digitale interface van het platform verder ontwikkeld. Het is daarom de moeite waard het DDF regelmatig te controleren op nieuwe functies.

Taalvariatie

Wanneer er in de klas aandacht wordt besteed aan variatie, betekent dit dat de leerlingen worden blootgesteld aan verschillende varianten van de Franse taal die afwijken van het Frans dat in Frankrijk wordt gesproken. Door deze variatie in de klas te introduceren, realiseren de leerlingen zich dat het Frans niet monolithisch is en op verschillende manieren wordt gesproken.

Dit heeft ook positieve effecten op hun talige kennis. Leerlingen ontwikkelen een bredere taalvaardigheid doordat ze leren omgaan met verschillende taalvarianten. Ze ontdekken dat het Frans in verschillende regio's anders gebruikt kan worden, en dit vergroot hun begrip van de diversiteit binnen de Franse taal. Bovendien heeft het blootstellen aan variatie een positief effect op het zelfvertrouwen van de leerlingen. Ze voelen zich meer op hun gemak omdat ze begrijpen dat er geen 'één juiste manier' is om Frans te spreken. Hierdoor worden ze minder onzeker om Frans te spreken, zelfs met Franstalige mensen, omdat ze al ervaring hebben met verschillende taalvarianten. Doordat ze hebben geleerd om verschillende taalvormen te begrijpen, zijn ze beter voorbereid om om te gaan met de diversiteit aan taaluitingen die ze in echte situaties kunnen tegenkomen.

Gebruik in de Franse les

Hoewel het DDF ook de meest gangbare betekenis voor de meeste woorden geeft, is het woordenboek zo ontworpen dat regionale varianten worden benadrukt. Het

DDF kan op deze manier fungeren als instrument voor een diepgaande analyse van het lexicon waarin alle variaties aan bod komen, en het vormt daarmee een toegangspoort tot Franstalige variatie in de klas. Hieronder volgen vier voorbeelden van mogelijke toepassingen.

Voorbeeld 1

Cavilam heeft voor de verschillende ERK-niveaus zes didactische overzichten ontwikkeld op basis van het DDF (<vllt.nl/ddf>). Elk overzicht bevat klassikale activiteiten voor een sessie van vijftig tot zestig minuten, gebaseerd op een selectie van woorden.

Voor niveau A2 worden bijvoorbeeld zes vaste uitdrukkingen gegeven die een lichaamsdeel bevatten, zoals *avoir la main*. Aan de hand van de definities voor de woorden van de lichaamsdelen in het DDF moeten de leerlingen het betreffende lichaamsdeel aanwijzen, waarna ze de betekenis van de uitdrukkingen proberen te duiden. Vervolgens werken de leerlingen in kleine groepjes om andere uitdrukkingen te vinden die lichaamsdelen bevatten in het gedeelte 'Mot ou expression dérivée' van het DDF, waarmee ze een quiz maken voor andere leerlingen.

Het mooie van het DDF, in tegenstelling tot de meeste woordenboeken, is dat de gebruiker dergelijke thematische lijsten zelf kan samenstellen. Met het tabblad 'Explorer' rechtsboven kun je categorieën woorden selecteren, zoals bijvoorbeeld alle termen voor groenten. Er kan zelfs een kruisverwijzing gemaakt worden tussen streek en thema door bijvoorbeeld een lijst weer te geven met namen van culinaire specialiteiten in België. Zo kunnen de leerlingen werken aan woordfamilies. Dit is de kern van voorbeeld 2.

Voorbeeld 2

Chiara Molinari, hoogleraar Franse taal en cultuur aan de Universiteit van Milaan, heeft voor haar studenten Frans in Italië een hele lessenreeks ontwikkeld waarbij de nadruk ligt op de invloed van meertalige contacten op de Franse woordenschat (zie voor de uitgangspunten Molinari, 2009). Uitgaande van een selectie woorden die behoren tot een lexicaal gebied dat taal en cultuur combineert, zoals bijvoorbeeld de namen van woningen (*hutte*, *grande case*, *banga* enzovoort), vraagt zij haar studenten om de betekenis en het gebruik ervan te ontdekken in (indien mogelijk) authentieke teksten.

Het raadplegen van een woordenboek zoals het DDF past perfect in deze didactische aanpak. Leerlingen kan gevraagd worden om de gekozen woorden in het DDF op

Leerlingen voelen zich meer op hun gemak omdat ze begrijpen dat er geen 'één juiste manier' is om Frans te spreken

te zoeken en de verschillende betekenissen van hetzelfde woord in diverse Franstalige gebieden te vergelijken, of om synoniemen te vinden of vaste uitdrukkingen die met deze woorden gevormd worden (alle soorten *caravane*, bijvoorbeeld). Deze reis door het woordenboek kan in een bredere context worden geplaatst. Aan de hand van de variatie in betekenis van bijvoorbeeld *ville nouvelle* –

Zowel de taal als het woordenboek moet worden gezien als een dynamisch object, dat voortdurend evolueert, en waarop de gebruiker een reële en legitieme invloed heeft

een Europese stad in Marokko, in tegenstelling tot een *medina*, oude Marokkaanse stad, of gewoon een stad die onlangs gebouwd is (zoals Louvain-la-Neuve in België) in de rest van de *monde francophone* – kan er aandacht worden besteed aan de invloed van de Arabische cultuur op de Franse woordenschat.

Het voorbeeld van *ville nouvelle* laat zien dat het DDF het mogelijk maakt te zoeken naar uitdrukkingen die als eenheden op dezelfde manier als gewone woorden worden beschreven, en hier klassikaal mee aan de slag te gaan. Dit is het kernpunt van voorbeeld 3.

Voorbeeld 3

In het DDF staat onderaan elke resultatenpagina voor een woord een sectie 'Voir aussi', waarin verwante woorden worden opgesomd, maar ook 'Mot ou expression dérivée' en 'Proverbe', die verwijzen naar vaste uitdrukkingen en spreekwoorden die het gezochte trefwoord bevatten. Met behulp van deze lijsten kunnen leerlingen uitdrukkingen vinden, ze beschrijven en delen met anderen.

Zo kunnen leerlingen bijvoorbeeld een selectie van uitdrukkingen samenstellen die het werkwoord *manger* bevatten, die heel gebruikelijk zijn in het Frans. Leerlingen kunnen uitdrukkingen identificeren die specifiek zijn voor bepaalde regio's en dan kijken hoe ze worden gedefinieerd en of ze synoniemen hebben. Ze kunnen dan zoeken naar andere uitdrukkingen die uit dezelfde woorden bestaan via 'Termes apparentés'. Uit een selectie van uitdrukkingen die ze leuk vinden, kunnen ze controleren hoe die worden gebruikt in authentieke teksten op het internet. Op basis van hun observaties kunnen ze hun bevindingen delen met andere groepen leerlingen of zelf bijdragen aan het DDF om de beschrijving te verbeteren, bijvoorbeeld *mange-Canayen* als *Québec* labelen. Deze bijdrage is de kern van voorbeeld 4.

Voorbeeld 4

Het vierde didactische voorstel is gebaseerd op de mogelijkheid om zelf bij te dragen aan het DDF. In dit perspectief is het woordenboek niet alleen een bron van informatie, maar ook een object dat met een kritische blik moet worden beschouwd. Zowel de taal als het woordenboek

moet worden gezien als een dynamisch object, dat voortdurend evolueert, en waarop de gebruiker een reële en legitieme invloed heeft.

Een docent kan woorden selecteren die leerlingen vervolgens opzoeken in het DDF. Met behulp van een klein corpus van teksten, dat gemakkelijk via internet kan worden samengesteld, kunnen leerlingen vervolgens de informatie uit het DDF controleren. Indien een enquête onder moedertaalsprekers mogelijk is, ter plaatse of in het kader van een uitwisseling, des te beter. Zodra de informatie is geverifieerd, kan de leerling, door een gebruikersaccount aan te maken, de informatie rechtstreeks valideren op het DDF, een fout melden of informatie toevoegen als deze onvolledig is, en zo zelf deelnemen aan een adequatere beschrijving van het gebruik van het Frans in de wereld.

Conclusie

Door de manier waarop het DDF is opgezet, wordt duidelijk dat regionale woorden niets slechts een vertaling zijn van wat in Parijs wordt gezegd; het DDF weerspiegelt beter dan enig ander bestaand woordenboek de realiteit van de taalkundige praktijk van Franstaligen in de wereld.

De vier verschillende soorten opdrachten die hier als voorbeeld zijn gegeven, zijn gericht op het raadplegen van het woordenboek vanuit een ruimere, gecontextualiseerde benadering, in combinatie met verschillende productieve en receptieve vaardigheden. Ze kunnen met elkaar gecombineerd worden, maar ook met opdrachten die gericht zijn op grammatica. Zo is het heel goed mogelijk om A2-vocabulaire te leren door het woordenboek te raadplegen voor de definitie van woorden van een tekst die in de *imparfait* geschreven is, gevolgd door oefeningen over het verschil tussen de *imparfait* en *passé composé*. Elk moment in de les kan een gelegenheid vormen voor de leerlingen om hun woordenschat te verrijken. ■

LITERATUUR

Molinari C. (2009). Normes linguistiques et normes culturelles dans l'apprentissage du FLE: Un parcours d'ouverture à la variation francophone. In O. Bertrand & I. Schaffner (Red.), *Quel français enseigner? La question de la norme dans l'enseignement/apprentissage* (p. 101–114). École Polytechnique.

Scan de QR-code of ga naar www.ncepartner.nl

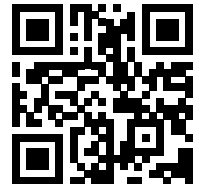

Het complete lespakket Engels voor de bovenbouw

Alquin ontwikkelt spraakmakend lesmateriaal Engels om leerlingen te prikkelen en de onderlinge dialoog tussen leerlingen en de docent te activeren.

Nieuwsgierig? Scan dan de QR-code hieronder of kom langs bij onze stand!

ALQUIN
CONNECTING YOUTH

Engels leren voor het leven!

Kids, Tweens en Tracks vormen samen één complete, doorlopende leerlijn van groep 1 t/m havo/vwo 5. Start met Kids op een speelse wijze, ga verder op avontuur met Tweens en leer voor het leven met Tracks. Veel aandacht voor alle vaardigheden. Ontdek het zelf!

H HOLMWOODS
ONDERWIJS

Maatwerk bieden voor Engels taalonderwijs?

STERK Engels VMBO biedt een uitgebreid Learning Management System (LMS) met een digitale Engelse lesmethode. Indien gewenst geleverd met een aantrekkelijk fysiek werkboek. Uitdagende leerpaden op gewenst niveau, persoonlijke feedback en volgsysteem, automatische nakijkfuncties, vertragen en versnellen van video's, auditieve ondersteuning bij leesteksten en native kijk- en luistermateriaal.

STERK ENGELS
Graviant Publishers

KERN Engels: écht Engels

Leer snel Engels met KERN Engels. KERN Engels motiveert leerlingen met levensechte taalgebruikssituaties: écht Engels in échte situaties.

Boomvoortgezet onderwijs | STAAL & ROELAND

